

УДК 811.11[37 + 42] :82– 1:111.852

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЕСТЕТИЧНОЇ ОЦІНКИ В ЛІРИЦІ АНГЛІЙСЬКОГО РОМАНТИЗМУ

НИКОНОВА В. Г.

доктор філологічних наук, професор
Київський національний лінгвістичний університет
vera1854@ua.fm

БОЙКО Я. В.

кандидат філологічних наук, доцент
Національний технічний університет "Дніпровська політехніка"
yana.boiko.85@gmail.com

У статті розкрито аксіологічно забарвлені глибинні смисли, специфічні для когнітивного стилю англійських поетів-романтиків, шляхом семантико-когнітивного аналізу вербальної актуалізації естетичної оцінки в поетичних текстах і моделювання концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ. Реконструйовані аксіологічно навантажені художні концепти уможливили конструювання концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ як двокомпонентної моделі, що складається з поняттєво-ціннісного й образно-ціннісного компонентів, процедури моделювання яких є різними (фрейм, смислове поле і набір концептуальних метафор), що посприяло виявленню глибинних смислів, характерних для загальнолюдського, етнокультурного й авторського ціннісного світосприйняття, утіленого в ліриці англійського романтизму.

Ключові слова: естетична оцінка, аксіологічно навантажений художній концепт, концептуальний простір естетичної оцінки, конвенційні і поетично переосмислені концептуальні метафори.

CONCEPTUAL SPACE OF AESTHETIC EVALUATION IN ENGLISH ROMANTIC LYRICS

NIKONOVA Vira Hryhorivna

Doctor of Philology, Full Professor
Kyiv National Linguistic University
vera1854@ua.fm

BOYKO Yana Viktorivna

Candidate of Philology, Associate Professor
National Technical University "Dniprovsk Polytechnics"
yana.boiko.85@gmail.com

Introduction. This article focuses on the axiologically tinged notional implications which are characteristic of English romantic poets' cognitive style. These implications are revealed via a comprehensive analysis of aesthetic evaluation which is verbalized in poetic texts and by modeling the conceptual space of aesthetic evaluation THE BEAUTIFUL / THE UGLY.

Purpose. The paper aims at revealing the axiologically marked meanings specific to the cognitive style of the English romantic poets by modeling the conceptual space of aesthetic evaluation THE BEAUTIFUL / THE UGLY in English romantic lyrics.

Methods. The poliparadigmatic methodology of the research combines three approaches: linguocultural, linguopoetic and cognitive.

Results. The paper suggests the identification of axiologically charged literary concepts, the construction of the conceptual space of aesthetic evaluation THE BEAUTIFUL / THE UGLY

as a two-layer model (notionally-evaluative and figuratively-evaluative). Each layer is modelled in a particular way (as a frame, as a notional field or in terms of conceptual metaphor), which has made it possible to determine the notional implications characteristic of the all-human, ethnocultural and poets' evaluative worldviews as embodied in English romantic lyrics.

Conclusion. The aesthetic priorities of the English romantic poets – fear, God, life – and their close interconnection and interdependence are revealed, which makes it possible to determine the quintessence of the romantic poetic worldview: human life, in which the fear, determined by the will of God, prevails. The ambivalence in the evaluative attitude of romantic poets to life, as well as their understanding of God and fear as its determinants, is based on the moral norms of mankind and the culture of the English nation. The overall gloomy coloring of the author's evaluative worldview is determined by a sharp negative social aesthetic assessment, but the unconventional interpretation of life as good, a strong faith in the bright future, peace and progress testifies to the difference of poets' world evaluation from the societal aesthetic assessment of the era of global transformation.

Key words: aesthetic evaluation, axiologically charged literary concept, conceptual space of aesthetic evaluation, conventional and poetically transformed conceptual metaphors.

Формування проблеми та обґрунтування актуальності її розв'язання. Цінності як невід'ємний складник духовного життя людини привертати увагу видатних мислителів із давніх часів. Ще в працях античних філософів Сократа, Платона й Аристотеля були встановлені ціннісні орієнтації, що регулюють соціальну поведінку людини. Дослідженню категорії цінності, історико-філософському і культурологічному аналізу її формування, вивченню аксіологічної спрямованості людського пізнання присвячено багато ґрунтовних праць відомих філософів (Г. Гегель, Р. Декарт, Дж. Локк, М. Лосський, Б. Спіноза, Д. Юм та ін.), логіків (Г. Лейбніц, І. Кант, Г.-Х. фон Врігт та ін.), літературознавців (М.М. Бахтін, В.Г. Белінський, О.Є. Григор'єв, Ф.М. Достоєвський, М.О. Добролюбов, Г.С. Сковорода, І.Я. Франко та ін.). Природа цінностей і способи її вербалізації стають об'єктом численних мовознавчих студій (див., наприклад, праці Н.Д. Арутюнової, О.Л. Бессонової, О.М. Вольф, М.В. Гамзюка, В.І. Говердовського, С.Д. Кацнельсона, І.М. Кобозєвої, Т.А. Космеди, Ю.С. Степанова, В.І. Шаховського, Л.О. Чернейко та ін.), у яких категорію оцінки розглянуто в логіко-семантичному, семантико-прагматичному та комунікативному аспектах.

Панування в сучасних лінгвістичних студіях антропоцентризму як загальнофілософського методологічного принципу аналізу мовних явищ зумовило підвищення інтересу лінгвістів до вивчення й аналізу семантичної репрезентації категорій егоцентричної спрямованості, до яких належать естетичні категорії “прекрасне” і “потворне”, що містять духовні і практичні цінності загальнолюдської і національної культур (Арутюнова, 2004; Арська, 2002; Писанова, 1997 та ін.). Естетична цінність предметів і явищ, зв'язок між загальнолюдськими та національно-культурними цінностями особливо яскраво проявляються в поетичному тексті, оскільки поетичний текст – “один із найвищих проявів осмислення людиною реального й уявного світу, злет фантазії та втілення у словесних поетичних образах ціннісних орієнтирів й оцінки людиною смислу її буття, місця у Всесвіті” (Белехова, 2002, с. 5). У ракурсі когнітивно-дискурсивної парадигми (Н.Д. Арутюнова, А.Д. Белова, Т. ван Дейк, О.С. Кубрякова, А.П. Маргинюк, А.М. Приходько, І.С. Шевченко та ін.) відкрились нові перспективи осмислення краси і потворності як абстрактних естетичних і буттєвих категорій, утілених у поетичному тексті. Урахування значної ролі їхнього креативного потенціалу в семіотичному універсумі культури загалом й відповідної поетичної семіосфери зокрема розвиває перспективні напрями мовознавчих досліджень, а тому посідає важливе місце серед сучасних проблем когнітивної лінгвістики, когнітивної поетики, лінгвосеміотики, лінгвоаксіології, лінгвокультурології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття простору широко використовують у мовознавстві. Виділяють різні види просторів, зокрема: ментальний (Fauconnier, 1994),

номінативний (Недайнова, 2004), комунікативний (Пилипенко, 2007), лінгвокультурний (Головня, 2008), ідіоматичний (Фещенко, 2007), образний (Бєлєхова, 2002), образно-символічний (Старовойтова, 2008), орієнтаційний (Потапенко, 2008), концептуальний (Ніконова, 2008).

У когнітивній лінгвістиці поряд із терміном “концептуальний простір” часто вживають терміни “концептосфера” (Лихачев, 1993), “концептуальна система”, “концептосистема” (Приходько, 2008) для позначення сукупності взаємопов’язаних концептуальних сфер, що відбивають знання індивіда про певні фрагменти світу. Концептуальні сфери як закодована соціокультурна інформація постають у вигляді інваріантних категорій, що розуміються як основний семантичний “інвентар” культури, загальне тло або фільтри, які зумовлюють характер набуття й організації нового знання та досвіду (Лихачев, 1993, с. 2-9). Зміст кожної концептосфери виявляється через наявні в ній семантичні поля, які містять основні категоріальні інваріанти, характерні для того чи того культурно-історичного типу. Концептосфери класифікують за різними критеріями: за обсягом знання про світ виділяються *національна* концептосфера як сукупність концептів народу й *індивідуальна* концептосфера окремої особистості; за віковим, професійним, гендерним критеріями визначається *групова* концептосфера; за тематичною ознакою – *етична, релігійна, гендерна* та ін. концептосфери.

Спираючись на базові постулати теорії концептології і здобутки когнітивних досліджень художньої семантики стосовно форматів репрезентації знань, опрідметнених у семантиці художнього тексту, розмежуємо поняття “концептуальний простір” і “концептуальна система” (“концептосистема” / “концептосфера”) і розуміємо **концептуальну систему** як системну сукупність усіх художніх концептів, які структурують аксіологічно забарвлену художню інформацію в ліричних творах англійського романтизму, а **концептуальний простір** естетичної оцінки як модель системної взаємодії аксіологічно навантажених художніх концептів.

Аналогічно до моделі концепту, у якій визначають різні типи складників (компонентів, шарів, модусів) залежно від ракурсу дослідження (приміром, у лінгвокультурології – *понятійний, образний, значущий* (Воркачев, 2004) або *актуальний, образний, ціннісний* (Карасик, 2007) складники концепту; у когнітивних дослідженнях художньої семантики – *предметний, понятійний, асоціативний, образний, символічний і ціннісно-оцінний* компоненти (Тарасова, 2004), *предметно-почуттєвий, образно-асоціативний і смисловий* шари (Ніконова, 2006), *поняттєвий, образний і смисловий* компоненти (Ізотова, 2009) тощо), модель концептуального простору естетичної оцінки також характеризується багатовимірністю і багатокомпонентністю.

Визначення складників моделі концептуального простору естетичної оцінки, їхніх типів і кількості, а також процедур їх моделювання багато в чому зумовлено характером інформації, закодованої в просторі, що організовує художній текст як своєрідний культурний феномен.

Мета статті полягає в розкритті аксіологічно забарвлених глибинних смислів, специфічних для когнітивного стилю англійських поетів-романтиків, шляхом моделювання концептуального простору естетичної оцінки ПЕРКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ в ліриці англійського романтизму. Для досягнення поставленої мети потрібно розв’язати такі *завдання*: 1) розкрити розмаїтість творчої пізнавальної діяльності поетів-романтиків через реконструкцію аксіологічно навантажених художніх концептів та їх угруповання у вигляді концептуальної системи; 2) з’ясувати місце аксіологічно забарвлених феноменів буття в системі поглядів англійського лінгвокультурного соціуму та в авторському світосприйнятті поетів-романтиків шляхом фреймового моделювання поняттєво-ціннісного складника концептуального простору естетичної оцінки; 3) окреслити коло глибинних смислів, властивих загальнолюдському, етнокультурному й авторському ціннісному світосприйняттю на основі семантико-когнітивного аналізу конвенційних і поетично-переосмислених концептуальних метафор, що структурують образно-ціннісний складник концептуального простору естетичної оцінки в ліричних творах англійського романтизму. *Предмет* дослідження становить когнітивний потенціал вербальних засобів репрезентації ціннісно забарвленого знання про світ, опрідметненого у словесній тканині поетичних творів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова в художньому творі, у якому розкривається особистість письменника-творця, є репрезентацією індивідуально-авторського художнього світобачення, зумовленого складним процесом словесно-образотворчої діяльності письменника з метою відображення реальної дійсності (або її фрагмента). Мова поезії виражає характер поетичного мислення автора, його особисту інтерпретацію світу, його ідеологію та бачення речей і подій. Реконструкція аксіологічно забарвлених смислів, які становлять специфіку когнітивного стилю поетів-романтиків, потребує когнітивного узагальнення й абстрагування семантичних ознак номінативних знаків естетичної оцінки “прекрасне / потворне”, що передбачає сприйняття, осмислення й зберігання отриманих знань про них у вигляді художніх концептів як одиниць авторського пізнання й естетично-ціннісного осмислення світу.

Реконструкція ментальних структур художнього світу англійського романтизму – аксіологічно навантажених художніх концептів, які структурують авторське ціннісне світосприйняття, здійснюється за допомогою *семантико-когнітивного* аналізу різнорівневих номінативних знаків естетичної оцінки “прекрасне / потворне” – слів, словосполучень, речень і фрагментів тексту. Різнорівневність номінативних знаків зумовлює вибір стратегії ідентифікації художніх концептів, яка враховує прямі семантичні відношення або асоціативні зв’язки між імовірним найменуванням художнього концепту (далі ХК) і його мовними виразниками.

Прямі семантичні відношення встановлюються між найменуванням ХК і видами лексичної номінації – субстантивною, дієслівною, ад’єктивною й адвербіальною, якщо їхні позначення є:

– ідентичними (вираженими тим самим словом); наприклад, ХК FORTUNE ‘ФОРТУНА’: *Nor shall not Fortune with a vengeful smile <...> haply hurl the Pageant from his height / Unwept to wander in some savage isle* (Coleridge);

– тотожними (вираженими однокореневими словами, що належать до різних частин мови), як ХК FEAR ‘СТРАХ’: *Tyger! Tyger! burning bright / In the forests of the night, / What immortal hand or eye / Could frame thy fearful symmetry?* (Blake).

Асоціативні зв’язки встановлюються між імовірним найменуванням ХК і образними засобами вираження естетичної оцінки “прекрасне / потворне”. Так, за допомогою образного асоціативного осмислення метафори *at the gate of death* ‘на порозі смерті’, персоніфікованого епітета *pale immortal death* ‘бліда безсмертна смерть’, оксиморону *with fierce convulse die into life* ‘у божевільних судомах померти у житті’ у складі пропозитивної номінації “потворного” – *Most like the struggle at the gate of death; / Or liker still to one who should take leave / Of pale immortal death, and with a pang / As hot as death's is chill, with fierce convulse / Die into life: so young Apollo anguish'd* (Keats, URL) – ідентифіковано ХК DEATH ‘СМЕРТЬ’.

Асоціативні зв’язки ґрунтуються на фоновому знанні читача. Так, персоніфікований епітет *cruel sceptre* ‘жорстокий скипетр’ у складі пропозитивної номінації “потворного” – *When Gwin, the son of Nore, / Over the nations of the North / His cruel sceptre bore; / The nobles of the land did feed / Upon the hungry poor* (Blake) – номінує атрибут королівської влади і метонімічно асоціюється у нашому фоновому знанні з королем, тобто з владою, що уможливує ідентифікацію ХК POWER ‘ВЛАДА’.

У результаті проведеного семантико-когнітивного аналізу різнорівневих номінацій естетичної оцінки “прекрасне / потворне” ідентифіковано 96 аксіологічно навантажених ХК, сукупність яких утворює концептуальну систему – систему когнітивних структур різного рівня абстракції – доменів і парцел. Домен – найвищий рівень абстракції, максимальна царина концепту, яка складається з парцел як угруповань ХК. Системна взаємодія 96 аксіологічно навантажених ХК формує концептуальний простір естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ. Характер інформації, закодованої в просторі, зумовлює його конструювання як двокомпонентної моделі, яка містить поняттєво-ціннісний і образно-ціннісний складники.

Поняттєво-ціннісний складник концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ структурує фактичну інформацію про чуттєво-наочну конкретність реальних об'єктів дійсності, на основі якої, власне, і формується концептуальний простір, і естетичну реакцію на об'єкти оцінки поетів-романтиків. Залежно від характеру інформації – поняттєвої чи ціннісної – процедури моделювання поняттєво-ціннісного складника концептуального простору є різними.

Поняттєвий зміст концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ відтворено у фреймі (рис. 1), слоти якого заповнюються смисловими компонентами – чотирима доменами: “природа”, “людина як фізичний феномен”, “людина як духовний феномен” і “людина як соціальний феномен”, що складаються з 12 парцел, які наповнюються 96 ХК, вербалізованими у 2603 контекстах “прекрасного” і “потворного”. За типом смислових зв'язків між його компонентами змодельований фрейм є партитивним.

Реконструкція ціннісного змісту концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ здійснюється за допомогою моделювання трьох концептуальних полів: естетичної оцінки ПОТВОРНЕ, естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ і амбівалентної естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ. Кожне з полів має власне ядро, навіколоядерну і периферійну зони (визначені за кількістю контекстних актуалізацій художніх концептів), причому ядро поля зі своїм центром у найбільш характерний спосіб виражає зміст усього поля.

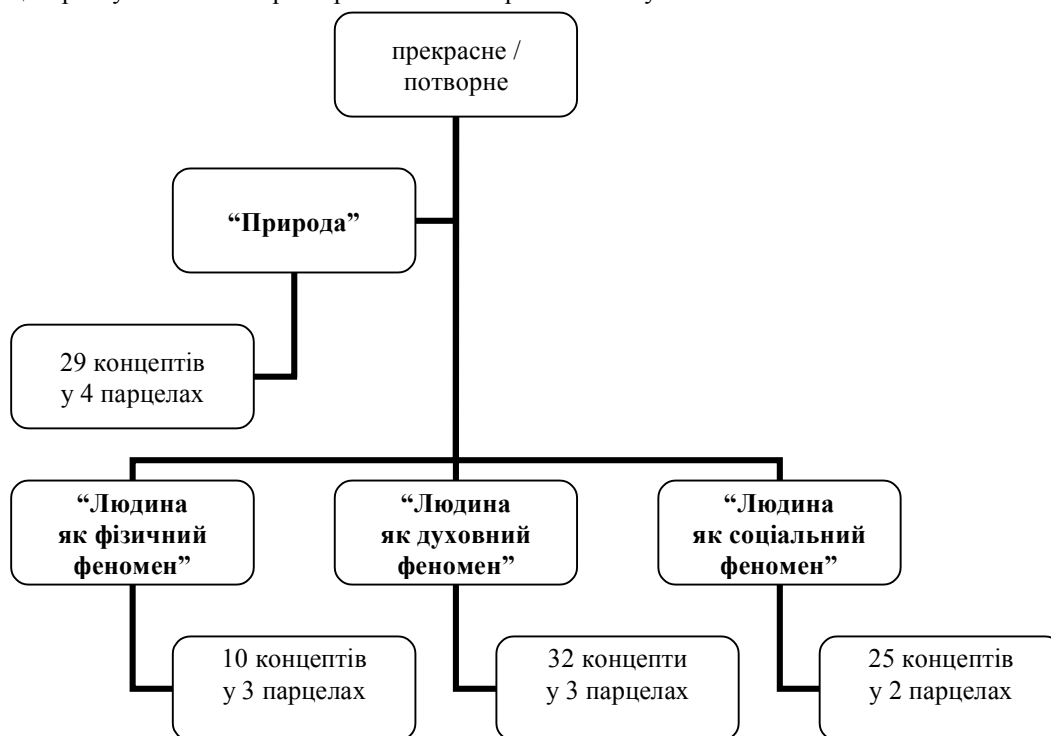

Рис. 1. Фрейм поняттєвого складника концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ

Ядро концептуального поля естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ утворюють ХК парцели “вірування людини” з центральним ХК GOD ‘БОГ’; ядром концептуального поля естетичної оцінки ПОТВОРНЕ є ХК парцели “почуття та емоції людини” з центральним ХК FEAR ‘СТРАХ’; ядерною зоною концептуального поля амбівалентної естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ визначено парцелу “буття людини” з її центром – ХК LIFE ‘ЖИТТЯ’.

Концептуальні поля є нерівнозначними за своїм обсягом, тобто за кількістю ХК, акумульованих у зазначених полях, і за кількістю контекстів “прекрасного” і “потворного”, у яких актуалізовано ХК. Нерівнозначними є і ядерні зони концептуальних полів. В естетичному світосприйнятті поетів-романтиків пріоритетною є естетична оцінка “потворне”, що підтверджується значним превалюванням кількісних показників самого концептуального поля (40 ХК у 1169 контекстах “потворного”), його ядерної зони (11 ХК парцели “почуття та емоції людини” у 534 контекстах “потворного”) і вербальних актуалізацій центрального ХК FEAR ‘СТРАХ’ (275 контекстів “потворного”). Змодельовані концептуальні поля поєднуються в єдиному концептуальному просторі естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ (рис. 2), що унаочнює поняттєво-ціннісний зміст естетичних пріоритетів поетів-романтиків – страх, Бог, життя, взаємозумовленість яких виражає квінтесенцію романтичного поетичного світобачення: *життя людини, у якому панує страх, зумовлене волею Бога.*

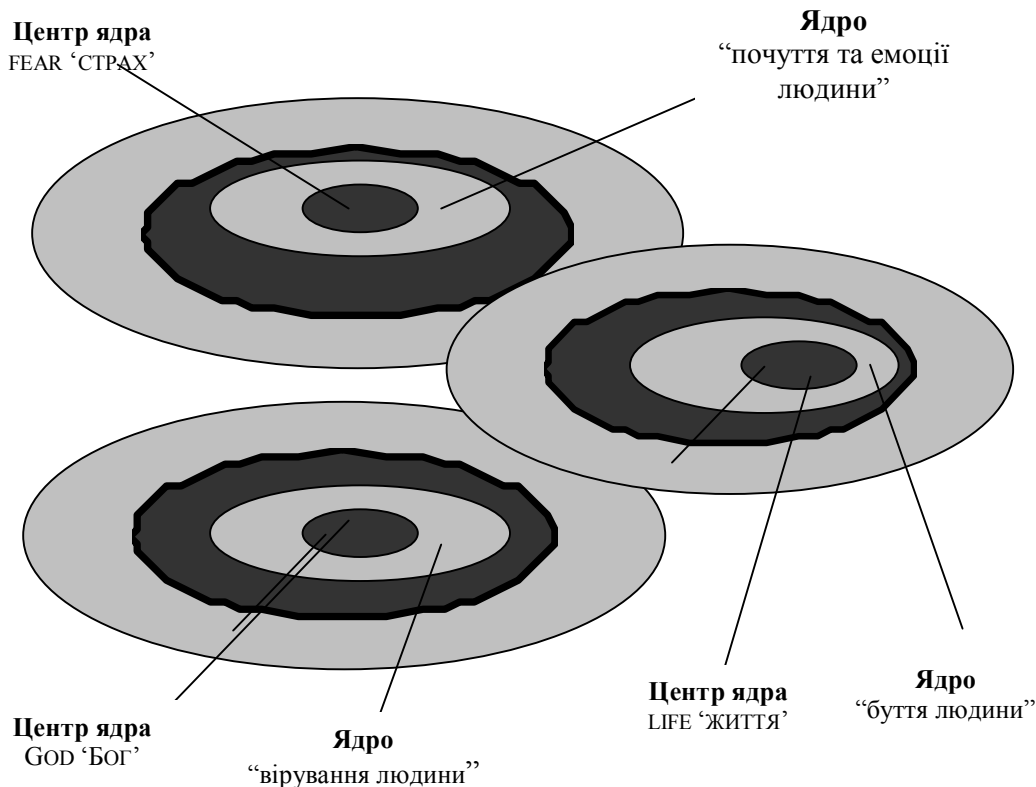

Рис. 2. Поняттєво-ціннісний складник концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ

Образно-ціннісний складник концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ структурується як набір концептуальних метафоричних схем – конвенційних і поетично переосмислених, які є підґрунтям словесних поетичних образів. Царину мети у концептуальних метафорах (далі КМ) обмежено трьома художніми концептами-референтами: FEAR ‘СТРАХ’, GOD ‘БОГ’ і LIFE ‘ЖИТТЯ’. Реконструкція концептів-корелятивів у конвенційних КМ, заснованих на стереотипних образно-асоціативних комплексах, уможливило визначення загальнолюдської й етнокультурної естетичної оцінки стосовно таких феноменів, як “страх”, “Бог”, “життя”, закованої в словесних поетичних образах у ліричних творах англійського романтизму. Так, Бог уявляється як надприродна сила (GOD IS A SUPERNATURAL PHENOMENON),

благословенне світло (GOD IS THE LIGHT), творець усього живого й неживого на землі (GOD IS CREATOR), дбайливий батько людства (GOD IS FATHER); страх – як жорстокий ворог (FEAR IS AN ENEMY), холод (FEAR IS COLDNESS) і заціпеніння душі і тіла (FEAR IS STIFFNESS); основними ознаками життя є його короткочасність (LIFE IS A DAY), небезпечність (LIFE IS A JOURNEY), важкість (LIFE IS A BURDEN) і несправедливість (LIFE IS SUFFERING).

У процесі реконструкції концептів-корелятивів у складі поетично переосмислених КМ задіяно *когнітивні механізми* (звуження і розширення, покращення і погіршення, перегляду і поєднання), *лінгвокогнітивні операції* (конкретизації, спеціалізації, модифікації) та *лінгвокогнітивна процедура* розширення концептуальних ознак у царині джерела конвенційних КМ. Поетично переосмислені КМ із концептом-референтом FEAR ‘СТРАХ’ реконструйовано в контекстах “потворного” із застосуванням таких *когнітивних механізмів*, як:

– перегляд (*questioning*) концептуальних ознак у царині джерела конвенційних КМ, мета якого – “поставити під сумнів прийнятність та / або доречність метафор, укорінених у повсякденній свідомості” (Воробйова, 2004, с. 19); так, загальнолюдське розуміння страху як жорстокого ворога (конвенційна КМ FEAR IS AN ENEMY) піддається перегляду, що веде до появи нових концептуальних ознак, за якими страх уявляється не лише як ворог, а й як людина з різними властивостями: егоїстична людина (FEAR IS A SELFISH PERSON), ревнива людина (FEAR IS A JEALOUS PERSON), жадібна людина (FEAR IS A GREEDY PERSON), скромна людина (FEAR IS A HUMBLE PERSON), сором’язлива людина (FEAR IS A BASHFUL PERSON), наприклад: *Selfish Father of Men! / Cruel, jealous, selfish Fear! / Can delight, / Chain'd in night, / The virgins of youth and morning bear?* (Blake);

– поєднання (*combination*) концептуальних ознак у царині джерела конвенційних КМ, що ґрунтується “на одночасній активації, накладанні, можливо, аж до злиття, кількох базових концептуальних метафор” (Воробйова, 2004, с. 20); так, асоціації страху з холодом (FEAR IS COLDNESS) і заціпенінням (FEAR IS STIFFNESS) поєднуються в поетично переосмисленій КМ FEAR IS PSYCHOLOGICAL TENSION ‘СТРАХ Є ПСИХОЛОГІЧНА НАПРУГА’, наприклад: *Then Mary could feel her heart-blood curdle cold! / Again the rough wind hurried by, – / It blew off the hat of the one, and behold / Even close to the feet of poor Mary it roll'd, – / She felt, and expected to die* (Southey).

Детермінованість ціннісного світосприйняття поетів-романтиків різко негативною соціумною естетичною оцінкою, характерною для англійської лінгвокультурної спільноти після подій Великої французької революції, проявилася у створенні похмурих, зловісних образів, когнітивним підґрунтям яких є поетично переосмислені КМ FEAR IS A SERPENT ‘СТРАХ Є ЗМІЯ’ і FEAR IS PSYCHOLOGICAL TENSION ‘СТРАХ Є ПСИХОЛОГІЧНА НАПРУГА’.

Поетично переосмислені КМ із концептом-референтом GOD ‘БОГ’ реконструйовано в контекстах “прекрасного” із застосуванням таких *когнітивних механізмів*, як:

– покращення (*amelioration*) концептуальних ознак у царині джерела конвенційних КМ, яке відбувається через “поліпшення концептуального змісту їхньої царини джерела, що репрезентується концептом-корелятом у складі конвенційної метафори” (Ніконова, 2008, с. 283), наприклад, GOD IS LIGHT ‘БОГ Є СВІТЛО’ → GOD IS BRIGHT BEAUTEOUSNESS ‘БОГ Є ЯСКРАВА КРАСА’: *The tales of other days before me glide: <...> For fair, tho' faint, the forms of Memory gleam, / Like Heaven's bright beauteous bow reflected in the stream* (Coleridge);

– звуження (*restriction*) концептуальних ознак у царині джерела конвенційних КМ через специфікацію (конкретизацію) поняття, втіленого в концепті-кореляті конвенційної КМ (Ніконова, 2008, с. 282), наприклад, GOD IS OBJECT FOR PRAISE ‘БОГ Є ОБ’ЄКТ ДЛЯ ПРОСЛАВЛЕННЯ’ → GOD IS PROGRESS ‘БОГ Є ПРОГРЕС’, GOD IS PEACE ‘БОГ Є МИР’, GOD IS QUIETNESS ‘БОГ Є СПОКІЙ’.

Реконструкція поетично переосмислених КМ із концептом-референтом GOD ‘БОГ’ уможливила вилучення глибинних смислів, характерних для авторського розуміння Бога як всемогутнього добра, яскравої краси, справедливості і турботи про людей. Детермінованість ціннісного світосприйняття поетів-романтиків соціумною естетичною оцінкою епохи Просвітництва зумовила розуміння Бога як спокою, миру і прогресу.

Поетично переосмислені КМ із концептом-референтом LIFE ‘ЖИТТЯ’ реконструйовано в контекстах “прекрасного” і “потворного” із застосуванням *когнітивних механізмів* погіршення, покращення і перегляду концептуальних ознак у царині джерела конвенційних КМ і залученням *лінгвокогнітивних операцій*:

– спеціалізації, яка “веде до смислового розвитку концепту, конкретизації поняття, втіленого у сутності царини джерела” (Белехова, 2002, с. 208), наприклад, LIFE IS A BURDEN ‘ЖИТТЯ Є ТЯГАР’ → LIFE IS A HEAVY CHAIN ‘ЖИТТЯ Є ВАЖКИЙ ЛАНЦЮГ’: *Till she who burns with youth, and knows no fixed lot, is bound / In spells of law to one she loathes? And must she drag the chain / Of life in weary lust?* (Blake);

– модифікації, яка “спрямована на трансформацію прототипової концептуальної схеми” (Белехова, 2002, с. 210), наприклад, LIFE IS A JOURNEY ‘ЖИТТЯ Є ПОДОРОЖ’ > LIFE IS A THORNY PATH ‘ЖИТТЯ Є КОЛЮЧИЙ ШЛЯХ’: *Glory to thee CREATOR LOVE! to thee, / Parent of all the smiling CHARITIES, / That strew the thorny path of Life with flowers!* (Southey).

Погіршення царини джерела унаслідок дії лінгвокогнітивної *операції модифікації* наголошує на важкості життя: LIFE IS A PILGRIMAGE ‘ЖИТТЯ Є ПАЛОМНИЦТВО’, LIFE IS A THORNY PATH ‘ЖИТТЯ Є КОЛЮЧИЙ ШЛЯХ’, LIFE IS A STEEP PATH UP ‘ЖИТТЯ Є КРУТИЙ ШЛЯХ НАГОРУ’, його недружності: LIFE IS A THORNY PLANT ‘ЖИТТЯ Є КОЛЮЧА РОСЛИНА’, зруйнованості: LIFE IS A FRAGILE DEW-DROP ‘ЖИТТЯ Є КРИХКА РОСИНКА’ і недовговічності: LIFE IS A BRIEF FLASH ‘ЖИТТЯ Є КОРОТКИЙ СПАЛІХ’. Лінгвокогнітивна *операція спеціалізації* також спричиняє погіршення царини джерела, у результаті чого життя, яке традиційно сприймається як якийсь тягар, набуває в поетів-романтиків більш похмурого забарвлення: LIFE IS A CUP OF BITTERNESS ‘ЖИТТЯ Є ГІРКА ЧАША’, LIFE IS A DISTRESSFUL SCENE ‘ЖИТТЯ Є БАГАТОСТРАДАЛЬНЕ МІСЦЕ ДІЇ’, LIFE IS NOISE AND STRIFE ‘ЖИТТЯ Є ШУМ І СУПЕРЕЧКА’.

Покращення концептуального змісту царини джерела внаслідок дії лінгвокогнітивної *операції модифікації* сприяє появі глибинних смислів, які вирізняють авторське ціннісне світосприйняття від соціумної естетичної оцінки епохи краху ідеалів, прозріння й розчарування, а саме: сприйняття життя як блаженства (LIFE IS BLESSEDNESS), задоволення (LIFE IS PLEASURE), радості (LIFE IS JOY).

Висновки й перспективи подальших досліджень. У результаті когнітивного моделювання складників концептуального простору естетичної оцінки ПРЕКРАСНЕ / ПОТВОРНЕ визначено естетичні пріоритети англійських поетів-романтиків – страх, Бог, життя – і їх тісний взаємозв’язок і взаємозумовленість, що уможливило визначення квінтесенції смислів романтичного поетичного світобачення: *життя людини, у якому панує страх, зумовлене волею Бога*. Амбівалентність в образно-ціннісному ставленні поетів-романтиків до життя, а також розуміння Бога і страху як його детермінантів, спирається на моральні норми людства і культуру англійської нації. Загальне похмуре забарвлення авторського ціннісного світосприйняття детерміновано різко негативною соціумною естетичною оцінкою, але нетрадиційне тлумачення життя як блага, віра у світле майбутнє, мир і прогрес засвідчує відмінність ціннісного світобачення поетів від соціумної естетичної оцінки епохи глобальних перетворень.

Запропонований концептуальний аналіз специфіки актуалізації естетичної оцінки в поетичному тексті припускає можливість його застосування для аналізу художніх творів інших жанрів (драми чи прози), що становить перспективу подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

- Арская, М. А. (2002). *Семантическая категория эстетической оценки (прекрасное / безобразное) и ее онтология в современном немецком языке*. (Дисс. канд. филол. наук). Иркутск.
- Арутюнова, Н. Д. (2004). Истина. Добро. Красота: Взаимодействие концептов. *Логический анализ языка. Языки эстетики: Концептуальные поля прекрасного и безобразного*. (с. 5-30). Москва: Индрик.

- Белехова, Л. І. (2002). *Образний простір американської поезії : лінгвокогнітивний аспект*. (Дис. докт. філол. наук). Київ.
- Воркачев, С. Г. (2004). *СЧАСТЬЕ как лингвокультурный концепт*. Москва: ИТДГК Гнозис.
- Воробйова, О. П. (2004). Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник Харківського національного університету*. Серія Філологія, 635, 18-22.
- Головня, А. В. (2008). *Лінгвокультурний простір художньої прози Редьярда Кіплінга*. (Дис. канд. філол. наук). Донецьк.
- Изотова, Н. П. (2009). *Текстовий концепт ШЛЯХ ДО СЛАВИ в англійських біографічних романах ХХ століття: семантико-когнітивний та нарративний аспекти*. (Дис. канд. філол. наук). Київ.
- Карасик, В. І., Слышкин, Г. Г. (2007). *Базовые характеристики концептов в лингвокультурной концептологии*. Москва: Гнозис.
- Лихачев, Д. С. (1993). Концептосфера русского языка. *Известия АН России. Серия "Литературы и языка"*, 52 (1), 2-9.
- Недайнова, І. В. (2004). *Номінативний простір "Ігровий вид спорту" в сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти*. (Автореф. дис. канд. філол. наук). Київ.
- Ніконова, В. Г. (2008). *Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз*. (Дис. докт. філол. наук). Київ.
- Ніконова, В. Г. (2006). Художественный концепт как система систем. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Романо-германська філологія"*, 49 (726), 33-41.
- Пилипенко, Р. Є. (2007). *Інституційний комунікативний простір Німеччини (фахова мова економіки)*. (Дис. докт. філол. наук). Київ.
- Писанова, Т. В. (1997). *Национально-культурные аспекты оценочной семантики: эстетические и этические оценки*. Москва: Икар.
- Потапенко, С. І. (2008). *Орієнтаційний простір сучасного англійського медіа-дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу)*. (Дис. докт. філол. наук). Київ.
- Приходько, А. М. (2008). *Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики*. Запоріжжя: Прем'єр.
- Старовойтова, Х. В. (2008). *Архетип матері в сучасній французькій драмі: лінгвокогнітивний аспект*. (Дис. канд. філол. наук). Київ.
- Тарасова, І. А. (2004). Фреймовый анализ в исследовании идиостилей. *Филологические науки*, 4 42-49.
- Фещенко, Ю. І. (2007). *Ідіоматичний простір "homo socialis" у сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспекти*. (Дис. канд. філол. наук). Київ.
- Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning. Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge Un-ty Press.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Blake, W. *Selected Verse*. Взято з http://www.love-poems.me.uk/biography_coleridge_samuel_taylor.htm
- Coleridge, S. T. *France: An Ode*. Взято з http://www.love-poems.me.uk/biography_coleridge_samuel_taylor.htm
- Keats, J. *Sleep and Poetry*. Взято з <http://englishhistory.net/keats/poetry.html>
- Southey, R. *To Horror*. Взято з http://allpoetry.com/Robert_Southey

REFERENCES

- Arskaya, M. A. (2002). *Semanticheskaya kategoriya esteticheskoy otsenky (prekrasnoye / bezobraznoye) i yeyo ontologiya v sovremennom nemetskom yazyk'e*. (Dys. kand. filol. nauk). Irkutsk.
- Arutyunova, N. D. (2004). *Istina. Dobro. Krasota. Vzaimodeystvie kontseptov. Logicheskij . analiz yazyka. Yazyki estetyki: Kontseptual'nyi polya prekrasnoho i bezobraznoho*. Moskva: Indryk.

- Belekhova, L. I. (2002). *Obraznyj prostir amerykans'koyi poezii: lingvokognityvnyj aspect*. (Dys. dokt. filol. nauk). Kyiv.
- Vorkachev, S. G. (2004). *Schastye kak lingvokul'turnyj kontsept*. Moskva: IITDGK Gnozis.
- Vorob'ova, O. P. (2004). Kognityvna poetyka: zdotuky s perspektyvy. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho lnhvistychnoho universytetu. Seriiia Filolohiia*, 635, 18-22.
- Holovnya, A. V. (2008). *Lingvokul'turnyj prostir hudozhnyoi prozy Redjarda Kiplinga*. (Dys. kand. filol. nauk). Donetsk.
- Izotova, N. P. (2009). *Tekstovyy kontsept SHLYAKH DO SLAVY v angломovnykh biografichnykh romanakh XX stolittya: semantyko-kognityvnyj ta naratyvnyj aspekty*. (Dys. kand. filol. nauk). Kyiv.
- Karasyk, V. I., Slyshkin, G. G. (2007). *Bazovi kharakterystyky kontseptov v lingvokul'turnoy kontseptologii*. Moskva: IITDGK Gnozis.
- Lykhachov, D. S. (1993). Kontseptosfera russkoho yazyka. *Izvestiya AN Rossii. Seria "Literaturny i yazyka"*, 52 (1), 2-9.
- Nedaynova, I. V. (2004). *Nominatyvnyj prostir "Igrovy vyd sportu" v suchnij angliys'kij movi: lingvokognityvnyj ta lingvokul'turnyj aspecty*. (Avtoref. dys. kand. filol. nauk). Kyiv.
- Nikonova, V. H. (2008). *Kontseptual'nyj prostir trahichnoho v p'iesakh Shekspira: poetyko-kohnityvnyj analiz*. (Dys. dokt. filol. nauk). Dnipropetrovs'k.
- Nikonova, V. H. (2006). Khudozhestvennyj kontsept kak systema system. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia Romano-Hermans'ka Filolohiia*, 49 (726), 33-41.
- Pylypenko, R. Ye. (2007). *Instytutsiynnyj komunikativnyj prostir Nimechyny (fakhova mova ekonomiky)*. (Dys. dokt. filol. nauk). Kyiv.
- Pysanova, T. V. (1997). *Natsional'no-kul'turny aspekty otsenochnoy semantyky: esteticheskiye i eticheskiye otsenky*. Moskva: Ikar.
- Potapenko, S. I. (2008). *Orientatsiynnyj prostir suchasnoho angломovnoho media-dyskursu (dosvid lingvokognityvnoho analizu)*. (Dys. dokt. filol. nauk). Kyiv.
- Prykhod'ko, A. M. (2008). *Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvnij paradyhmi lnhvistyky*. Zaporizhzhia: Prem'ier.
- Starovoytova, Kh. V. (2008). *Arkhetyp materi v suchasnyy frantsuz'kij dramy: lingvokognityvnyj aspect*. (Dys. kand. filol. nauk). Kyiv.
- Tarasova, I. A. (2004). Freymovyj analiz v isledovanii idiosyley. *Filolohicheskie nauki*, 4, 42-49.
- Feschenko, Yu. I. (2007). *Idiomatychnyj prostir "homo socialis" u suchasnyy angliys'kij movi: lingvokognityvnyj ya komunikativno-funktsional'nyj aspekty*. (Dys. kand. filol. nauk). Kyiv.
- Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning. Construction in Natural Language*. Cambridge: Cambridge Un-ty Press.

Дата надходження до редакції 27.09.2018 р.
Ухвалено до друку 25.10.2018 р.